

JEZIK V ELEKTRONSKIH MEDIJIH

V jezik elektronskih medijev nezadržno prodira govorna forma. Osrednja pozornost v prispevku velja medmrežnim klepetom. Zaradi narave tovrstnih besedil so pri analizi uporabljene metode različnih jezikoslovnih disciplin, predvsem skladnje in pragmatike ter računalniškega jezikoslovja.

The spoken form increasingly penetrates into the language of the electronic media. The article focuses on Internet chatting. Due to the nature of such texts, methods of different linguistic disciplines were employed in the analysis, mainly those of syntax, pragmatics, and computer linguistics.

Besedila v elektronskih medijih postajajo vse pogostejša, njihova funkcija pa počasi prevzema oz. dopolnjuje pisna sporočila. Po Crystalovem (2001) mnenju je internet za jezik tretja revolucija, takoj za iznajdbo pisave in tiska. Zato je naša naloga, če želimo opisati jezik elektronskih medijev, ugotoviti, ali je »način uporabe jezika na internetu postal tako drugačen od našega predhodnega jezikovnega vedenja, da ga lahko preprosto opišemo kot revolucionarnega« (Crystal 2001: 5). Naslov *Jezik v elektronskih medijih* sam po sebi obeta izredno široko problematiko, ki pa jo je v enem samem prispevku skoraj nemogoče predstaviti, kaj šele o njej poglobljeno razmišljati. Zato se bom omejila le na nekatera vprašanja v zvezi z jezikom v besedilih, ki se pojavljajo v elektronskih medijih. Popolnoma bom iz tega kratkega prikaza izpustila nekatere medije, kot npr. elektronske knjige (tudi Slovenci jih imamo nekaj, med njimi vsekakor verjetno največkrat uporabljamo elektronsko obliko *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*),¹ pa komunikacijo v elektronskem bančništvu in elektronskih medijih, hkrati pa na tem mestu le omenjam še eno, za jezikoslovne analize zelo pomembno, elektronsko zbirko, to je *Korpus slovenskega jezika FIDA* <<http://www.fida.net>>. Pri tem moram poudariti, da lahko le s 'klikom' na ikono istočasno vključimo več programov, pri tem pa nam ni treba poznati nobenih skladenjskih pravil, ki vodijo k uspešni računalniški

¹ Kot elektronsko knjigo razumemo vsako knjigo v elektronski obliki. Se pa te med seboj delijo v dve skupini, v eno sodijo tiste, ki so bile v elektronsko obliko le pretvorjene iz tiskane verzije, v drugo pa tiste, ki so bile oblikovane (ali pa tudi pretvorjene) za elektronski medij, kar pomeni, da so avtorji upoštevali različne možnosti, ki jih elektronski medij nudi, npr. animacijo in vizualizacijo, iskalna orodja ipd.

operaciji. Omenjeno dejstvo govori o bistvenih spremembah v računalniški komunikaciji, to je predvsem o poenostavitvi (oz. ekonomičnosti, ki je tudi sicer značilna za komunikacijo (Kranjc 1999)) in simultanosti (kar pa je v nasprotju z značilnostmi komunikacije – istočasno namreč več oseb ne more govoriti, ker bi se v komunikacijo tako vnašali nepotrebni šumi; simultanost pa je nasprotno lahko značilna za medmrežne klepete, kar bomo videli v nadaljevanju).

Internetne tehnologije nam nudijo različne možnosti prenosa informacij, in sicer preko različnih protokolov,² npr. telnet, http-ja, ftp-ja, www-ja, ki nudijo različne storitve, od elektronske pošte do npr. elektronskega bančništva.³

Brkljalniki in baze podatkov, v katerih iščemo zelene informacije, so urejeni tako, da nudijo kar najhitrejšo pot do informacij. Vendar sta »/p/oznavanje elementov ter obvladovanje pravil oz. načinov strukturiranja računalniških znakov [...] nujen pogoj za uspešno komunikacijo« (Javornik 2002: 6). Toda potencial svetovnega spleta je omejen z relativno počasnim prenosom podatkov (odvisno od strojne opreme strežnikov in uporabnikov) in problemi z urejanjem ter na drugi strani iskanjem podatkov v tej največji bazi podatkov na svetu. Kljub temu pa brez dvoma ne moremo zanikati pomena interneta v smislu globalnega medija. Zanimivo vprašanje, ki se poraja ob tem, je, kakšen je vpliv tega t. i. globalnega medija na jezik in življenje nasploh oz., če zožimo vprašanje, ali sploh lahko govorimo na splošno o *jeziku interneta* ali moramo ob opredelitvi nujno upoštevati različna ozadja, potrebe, namene in vedenja njegovih uporabnikov. V tem primeru bi namreč lahko govorili o *različnih jezikih interneta*, tako kot poznamo različne naravne človeške jezike, s katerimi se sporazumevamo. V literaturi se v sodobnosti vse večkrat ob poimenovanju jezika interneta pojavlja termin *mrežna govorica* (Netspeak; Crystal 2001: 17–23).⁴

Tudi besedila na internetu oz. spletna besedila so tvorjena zato, da bi z njimi tvorci vplivali na naslovnik. Gre torej za prevladujočo vplivanjsko (ilokucijsko) funkcijo. Da bi pri naslovniku dosegli učinek, tvorci ne izbirajo sredstev. Internet pa seveda zaradi svoje tehnične narave nudi veliko možnosti – od verbalnega do neverbalnega jezika, kamor lahko prištevamo tudi slikovno in glasbeno govorico oz. jezik, ki spremljata animacije na spletnih straneh.

Da bi se torej čimbolj približali zaželenemu cilju, tvorci spletnih strani upoštevajo spoznanja po eni strani jezikoslovja in po drugi strani psihologije. Sledijo raziskovanju javnega mnenja, kaj je tisto, kar najbolj pritegne bodoče kupce, uporabnike ipd. Zato bi za spletna besedila lahko rekli, da v njih ni prevladujoča le predstavitevna funkcija, ampak tudi estetska.

² Protokol je niz pravil, ki omogočajo računalnikom komunicirati med seboj oz. z drugimi napravami.

³ Pogosto mešamo pomen in napačno uporabljamo termina internet oz. medmrežje in svetovni splet (WWW) (pogosto ga imenujemo kar internet), ki je le ena od storitev medmrežja.

⁴ Termin *mrežna govorica* se v literaturi pojavlja kot sinonim za *jezik interneta*, *elektronski diskurz*, *elektronski jezik*, *interaktivni diskurz* ipd. Pri tem pa ne gre pozabiti, da se termini s področja računalniške tehnologije pojavljajo tudi v sodobnem vsakodnevnem diskurzu (npr. poimenovanje e-Mura za blagovno znamko oblačil, ki jih izdeluje Mura ...).

Spletna besedila v bistvu zelo natančno kažejo proces izbiranja,⁵ v katerem tvorci izbirajo med jezikovnimi prvinami, od leksike, strukture pa do izbire jezika in jezikovne zvrsti, ki se kaže kot elementarna izbira. Večina spletnih strani, do katerih seveda lahko dostopamo tako slovenski uporabniki interneta kot tudi tuji, je oblikovanih tako, da omogočajo izbiro med slovenskim in angleškim jezikom.

Zanimivo bi bilo recimo pregledati in raziskati kakovost prevodnih strani, kajti včasih se že ob slovenski spletni strani ustavimo in se sprašujemo o jezikovni zmožnosti tvorca. Spletna besedila pa velikokrat kažejo tudi pogovorno strukturo in izbiro zvrsti, ki je značilna bolj za govorjeno kot pa za pisno komunikacijo. Hkrati pa se seveda moramo, četudi govorimo o približevanju govorni formi, še vedno zavedati razlik med govorno in internetno komunikacijo. »/V/ izboru možnosti, ki jih uporabnik lahko 'vključi' hkrati, izgublja pomen temporalni vidik, vse večjo vlogo pa dobiva spacialna organizacija – ni naključje, da je ta v razvoju računalniške komunikacije izjemnega pomena, kar je nazorno vidno v mreži mrež – v internetu.« (Javornik 2002: 9.) Pri govorni komunikaciji gre namreč za razporeditev elementov v času, pri pisni pa za razporeditev v prostoru. Razlike med govorno in pisno komunikacijo povzemam po Crystalu (2001: 26–29).

<i>Govorna komunikacija</i>	<i>Pisna komunikacija</i>
1. Govor je časovno vezan, dinamičen. Gre za interakcijo, v kateri sta običajno prisotna oba udeleženca, to je tvorec in naslovnik.	Pisanje je vezano na prostor in je statično. Tvorec in naslovnik običajno nista prisotna v istem prostoru.
2. Med produkcijo in recepcijo takorekoč ni časovnih razlik. Zato lahko tvorec pri oblikovanju sporočila upošteva tudi reakcije naslovnika. Zaradi neposrednega oblikovanja sporočila prihaja tudi do samokorektur, ponavljanja, napačnih startov; pojavljajo se tudi členitveni signali, ki imajo funkcijo zapolnjevanja vrzeli. Intonacija in odmori razdelijo dolge izreke na obvladljive enote, vendar so meje med izreki kljub temu pogosto nejasne.	Med produkcijo in recepcijo so vedno časovne razlike. Tvorec besedila se mora zavedati, da bodo njegovo sporočilo interpretirali različni naslovniki v različnih časih in prostorih. Tvorec ima čas oblikovati svoje besedilo natančno, lahko ga popravlja in preoblikuje. Enote besedila so navadno jasno razpoznavne, kar omogoča uporaba ločil.
3. Pri govorni komunikaciji so pomembna tudi neverbalna sredstva, npr. mimika obraza, kretnje. Če govorimo o neposredni komunikaciji (»iz oči v oči«), kjer sta tvorec in naslovnik prisotna v prostoru, potem je mogoča tudi uporaba deiktičnih sredstev (npr. <i>to</i> , <i>zdaj</i> , <i>tukaj</i> ipd.).	Ker vizualnega stika med udeleženci komunikacijskega procesa ni, tvorec ne more računati na to, da bo kontekst lahko razjasnil smisel izreka. Tudi neposreden odziv v tem primeru ni mogoč. Zato se v pisni komunikaciji večinoma izogibamo uporabi deiktičnih sredstev.

⁵ »Jezikovna raba [...] nujno sestoji iz nenehnega jezikovnega izbiranja, ki je lahko zavestno ali nezavedno in za katero obstajajo jeziku notranji (tj. strukturni) in/ali jeziku zunanji razlogi [...]. Te izbire lahko najdemo na vseh ravneh jezikovne oblike: fonetični/fonološki, morfološki, sintaktični, leksikalni in semantični. Lahko gre za izbire med različicami ali pa za izbire med regionalno, socialno ali funkcionalno razvrščenimi tipi variacij. Teorija jezikovne rabe mora torej pojsniti to 'izbiranje'.« (VERSCHUEREN 2000: 89.) Ob tem moramo dodati, da seveda izbire praviloma niso enakovredne.

Podobno lahko pronicanje govorne forme opazujemo še v drugih tipih internetnih besedil, npr. v elektronski pošti in klepetih, to je pogovorih, ki nastajajo na medmrežju.

Tudi za elektronsko pošto (e-pošta) je značilno približevanje govornemu jeziku – v elektronskem pismu se pojavlja skladnja, ki je značilna za govorno komunikacijo, deikti, okrajšave; pogoste so torej značilnosti, ki jih v klasičnih pismih enostavno ni. To je verjetno posledica dejstva, da se morajo ljudje šele naučiti pravil, kako npr. komunicirati preko e-pošte, kajti pri tem se ne morejo nasloniti na pravila, ki bi bila sprejeta v dolgoletni praksi in so nekako postala univerzalna. Med e-pošto in klasičnimi pismi (mislimo na pisma, napisana na papirju in poslana v pisemskih ovojnica) je namreč velika razlika, npr. pisanja klasičnih pisem se učimo (smo se učili) že v šoli, pisanja e-pisem pa ne, poleg tega pa e-pisma nimajo tako dolge tradicije kot klasična pisma, saj so pogosteje v rabi šele zadnje desetletje, zato se moramo šele naučiti, kako jih oblikovati, da bodo ustrezala mediju, preko katerega jih pošiljamo.

Klepeti po internetu sicer niso nov medij, vendar kljub temu niso prav pogosto tema jezikoslovne analize. Zanimivi so predvsem na strukturni ravni, čeprav tudi pomenske ravni pri analizi seveda ne smemo zanemariti. Prav zato, ker nimajo dolge tradicije, se morajo udeleženci v taki komunikaciji takorekoč na novo učiti pravil, kako npr. sodelovati v medmrežnih klepetih.

Klepeti po internetu lahko potekajo na dva načina – sinhrono in asinhrono, kar pomeni, da gre v prvem primeru za istočasno sodelovanje v komunikacijskem procesu, v drugem pa za odlog na kasnejši čas. Pri sinhronih medmrežnih klepetih se torej vsi udeleženci prijavljajo na strežnik in vstopajo v komunikacijski proces v realnem času. V drugem primeru, imenovanem tudi novičarske skupine, pa se uporabniki vpišejo v novičarsko skupino, na njen naslov pošiljajo vprašanja in odgovore, na svoj naslov pa dobivajo odgovore in vprašanja ostalih uporabnikov. Lahko se seveda zgodi, da izmenjava vprašanja in odgovora tudi v tem, sicer asinhronem načinu, potekata drug za drugim tako, kot da bi šlo za menjavanje vlog, če je istočasno v novičarski skupini prijavljenih več uporabnikov. Torej so v skrajni situaciji razlike med asinhronim in sinhronim načinom klepetanja po internetu zelo majhne.

V nadaljevanju se bom osredotočila le na sinhroni način klepetanja, kjer dejansko prihaja do menjavanja vlog med udeleženci v klepetu po internetu.

Čeprav so besedila, ki nastajajo v komunikaciji po internetu, imenovana klepeti ali pogovori, se prenašajo preko vizualnega prenosnika. Strukturno gledano pa imajo obliko pogovora, v katerem se izmenjujejo vloge govorca in poslušalca oziroma v našem primeru pisca in bralca. Menjavanje vlog je sicer strukturno načelo govorne komunikacije, zanj pa je značilno, da se vloge med govorce in poslušalci izmenjujejo po različnih vzorcih, in sicer verižnem, kjer si vlogi sledita zaporedno (ABAB), nato oklepajočem, kjer npr. prvemu vprašanju sledi še eno vprašanje, temu odgovor na drugo vprašanje in šele nato odgovor na prvo vprašanje,

potem pa še mešani vzorec, kjer na vprašanje odgovorimo z vprašanjem, temu pa sledi odgovor na drugo vprašanje, na prvo pa odgovora ni.

Vzorce menjavanja vlog lahko tudi grafično ponazorimo.

verižni vzorec	razvijajoči vzorec
A: T1	A: T1
B: O1	B: P
A: T2	A: T1
B: O2	B: P
	A: T1

(T = trditev, O = odgovor, P = potrditev)

verižni vzorec	oklepajoči vzorec	mešani vzorec	eliptični mešani vzorec
A: V1	A: V1	A: V1	A: V1
B: O1	B: V2	B: O1 + V2	B: (O1) V2
A: V2	A: O2	A: O2	A: O2
B: O2	B: O1		

(V = vprašanje, O = odgovor)

Za pridobivanje, vzdrževanje in predajanje vlog poznamo v govorni komunikaciji veliko različnih strategij.⁶ Besedilna strategija se kaže kot ciljno usmerjeno načelo združevanja nizov izjav v besedilo. Glede na udeležence ločujemo med strategijami organizacije in tvorjenja besedil ter strategijami razumevanja besedil. Del sistema strategij so tudi Griceove maksime. Te strategije so odvisne tudi od vrste govornega položaja, v katerem se pogovor odvija. V formalnem govornem položaju je komunikacija velikokrat vodena, kar pomeni, da ima nekdo od udeležencev posebno vlogo moderatorja, ki podeljuje vloge govorca. Tudi klepeti po internetu so lahko moderirani ali ne. Nemoderiranost se predvsem pri asinhronih klepetih (torej v t. i. novičarskih skupinah) kaže v izredni neurejenosti sporočil z vprašanji in odgovori.

Kljub izdelanim strategijam pa lahko pride pri menjavanju vlog v govorjenem besedilu do molka, ko govorec neuspešno predaja vlogo poslušalcu ali je ta ni pripravljen sprejeti, in do hkratnega ali prekrivajočega se govora, ko govori hkrati več udeležencev pogovora. Tudi pri tem se klepeti po internetu ločujejo od pogovorov preko slušnega prenosnika. Molk je namreč pri slednjih razviden le iz

⁶ »Besedilna strategija se izkazuje 1. 'kot ciljno usmerjeno načelo združevanja niza izjav v besedilo' (ENKVIST 1987: 25); 2. kot eliminacija receptivnih negotovosti v smislu interpretacijskega koncepta; 3. kot priredba novega besedila glede na 'tradicionalne vzorce besedilne makrostrukture, in sicer kot potrjevanje teh vzorcev ali upiranje proti njim' (1987: 27).« (VIEHWEGER 1991: 158.) Vsi udeleženci se odločijo za vrsto strategije že ob odločitvi, da bodo sodelovali v komunikacijskem procesu. Glede na udeležence tako ločujemo med strategijami organizacije in tvorjenja besedil ter strategijami razumevanja besedil. Del sistema strategij so tudi Griceove maksime, ki jih tvorci besedil v pogovoru običajno upoštevajo. »Maksime so pravzaprav le strategije in smernice, ne pa pravila, kot si predstavlja Searle.« Grice navaja naslednje maksime oziroma načela: načelo sodelovanja, maksima količine, maksima kakovosti (vanjo šteje prvo resničnost), načelo relevantnosti in maksima načina. Strategija je torej načrt poteka ciljnousmerjene govorne komunikacije.« (DE BEAUGRANDE – DRESSLER 1992: 87.)

časovnih oznak na robu ekrana monitorja oziroma lista, če besedilo natisnemo, ki označujejo, kdaj je »govorec« izrekel svojo vlogo in kdaj mu je sledil drugi. Če beremo besedilo brez teh oznak, potem to besedilo deluje, kot da premorov ne bi bilo. Tudi simultanege »govora« pri računalniških pogovorih ni oz. ga ni mogoče razbrati iz besedila. Le naključno je mogoče, da bi dva do tisočinke sekunde istočasno odtipkala svojo vlogo. Če bi se to zgodilo, potem strežnik s svojo programsko opremo opravi odločitev, katera vloga bo na vrsti prej, sicer pa si vloge sledijo tako, kot so prispele do strežnika. Vzorec menjavanja vlog je tako torej odvisen od strojne in programske opreme pri udeležencu pogovora in strežnika ter hitrosti tipkanja.

Zato se npr. med vprašanje in odgovor nanj umestita še npr. dva odgovora ali npr. dve vprašanji drugih udeležencev. Zaradi teh tehničnih posebnosti je pogosto tako besedilo kasneje težko brati in ga razumeti.⁷

Da elektronska besedila res čedalje bolj prodirajo v slovensko družbo, kažejo tudi besedila oz. pogovori, ki so nastali v času volilne kampanje 2000, ko smo volili predstavnike v parlament. Leta 2000 se je namreč prvič v slovenski praksi zgodilo, da je volilna kampanja potekala tudi na ta način.

Primeri, ki jih navajam, so iz klepeta po internetu, ki se je odvijal v času prav te volilne kampanje <<http://www.2000.lids.si>>. Največja parlamentarna stranka, Liberalna demokracija Slovenije, je organizirala informacijsko najbolj podprto kampanjo, kamor sodijo tudi medmrežni klepeti med strankarskimi veljaki in njihovimi potencialnimi volivci oz. nevolivci v živo preko interneta. Kasneje so te klepete objavili na svojih spletnih straneh. Za analizo sem izbrala enega izmed njih z glavno temo *šolsstvo*, ki je potekal 2. oktobra 2000. Gre torej za sinhroni način klepeta.

Tudi v klepetih po internetu se pojavljajo različni vzorci menjavanja vlog, npr. verižni vzorec, ki je najpogostejši v govorjenih besedilih, v klepetih po internetu pa je zaradi tehnike prej redkost. Majhno število verižnega vzorca izmenjavanja vlog je torej verjetno posledica medija in števila udeležencev v klepetu. Sicer se pojavlja, vendar predvsem tam, kjer je še malo udeležencev oz. so drugi »tihu«:

51. [20:20] <volilec20> torej tudi škofovska gimnazija
52. [20:20] <GaberS> tudi. ta je bila ustanovljena sicer že pred zakonom

Pogostejši pa je npr. vzorec, ko se med vprašanje in odgovor vrine druga vloga, ki pa z vprašanjem in odgovorom nanj nima nobene zveze:

47. [20:19] <marko> SlavkoG: Ali tudi srednje šole?
48. [20:19] <volilec20> naivka, žal po prehodnih določbah nekatere 100% financirajo
49. [20:19] <GaberS> tudi srednje šole

⁷Na podobne težave naletimo tudi pri branju za govor pripravljenega besedila, še posebej, če je to bilo predvajano na televiziji, kjer imajo pri sporočanju enako funkcijo kot verbalna sredstva tudi neverbalna, teh pa ponavadi v zapisu govorjenega besedila ne upoštevamo. S tem izgubimo marsikatero informacijo, ki jo naslovnik ima, zato se nam besedilo ne zdi več koherentno in kohezivno, čeprav je prvotno to vsekakor bilo.

Precej je oklepajočega pojavljanja vlog, ko si vprašanje, drugo vprašanje in odgovor nanju sledijo v prekinjenem zaporedju. Tudi to gre verjetno pripisati mediju in tipu besedila, ki ga ta v veliki meri pogojuje in sooblikuje. Spodnji primer kaže modifikacijo oklepajočega vzorca (V1, V2, O2, O1), tudi če pri tem odmislimo vse vloge, ki se vrivajo. Gre namreč za V1 (117), temu sledi V2 (121), spet sledi vprašanje prvega govornca – V3 (123), V4 (126), ki dopolnjuje V3, sledi odgovor na V4 (129), nato pa še trditev, s katero govorec odgovarja na V1 (132).

117. [20:29] <marko> Koliko je ur obveznih vsebin v recimo 3. razredu OŠ

118. [20:29] <LjubicaM> Jacinta: tako je, razlaga je vezaa zgolj na to, ali je ustavno ali ne

119. [20:29] <volilec20> No, jaz bi imel eno vprašanje. Zakaj je MŠŠ nasprotoval sprejemu Zakona o javnih uslužbencih, ki bi omejil stavko v javnem sektorju?

120. [20:29] <GaberS> nove visoke šole na primorskem so primer tega

121. [20:30] <LjubicaM> Marko: katere obvezne vsebine mislite

122. [20:30] <Leon> MedvesZ: Kaj bi vi naredili s profesorji, ki imajo 70 let, pa so še kar po fakultetah in uspešno preprečujejo nepredovanje mladih asistentov

123. [20:30] <marko> LjubicaM: Koliko ur šolskega programa določa država.

124. [20:30] <Dejan> kako bo država razbremenila proračun študentov, ki jih tarejo drage sobe in prevozni stroški?

125. [20:30] <GaberS> kar zadeva ljudi z bivšega ministrstva so tu kot del ekipe. Sam nihče ne ve kaj dosti

126. [20:31] <LjubicaM> Marko: ali vas zanima za osnovno šolo ali...

127. [20:31] <marko> A se lahko predstavijo?

128. [20:31] <MedvesZ> če so stari 70 let, so praviloma upokojeni

129. [20:31] <marko> LjubicaM: Ja, osnovna šola, primer 3. razred.

130. [20:31] <GaberS> 4000 postelj naj bi izgradili v naslednjih letih

131. [20:31] <volilec20> Moje vprašanje? Javni uslužbenci?

132. [20:31] <LjubicaM> obvezni program traja 22 ur tedensko

Pri menjavanju vlog moramo omeniti tudi dejstvo, da kar nekaj vprašanj v jedrnem delu ostane neodgovorjenih že v izbranem gradivu, še več pa vprašanj brez odgovorov ostane seveda v nadaljevanju.

Pri pragmatični analizi nas predvsem zanima, katere besede in strukture izbirajo udeleženci pogovora, na kakšen način nakazujejo, komu je neposredno v pogovoru namenjena vloga, npr. vlogo koga komentirajo, komu odgovarjajo, koga sprašujejo. Udeleženci se glede tega med seboj močno razlikujejo. Eni dosledno upoštevajo medij in z jezikovnim sredstvom, največkrat je to ime naslovnika, nakažejo, kdo je njihov naslovník.

125. [20:30] <GaberS> kar zadeva ljudi z bivšega ministrstva so tu kot del ekipe. Sam nihče ne ve kaj dosti

126. [20:31] <LjubicaM> **Marko:** ali vas zanima za osnovno šolo ali...

Na primeru vidimo, da je le malo udeležencev, ki tega ne bi upoštevali, pa še za te ne moremo reči, da ga ne upoštevaajo nikoli (predvsem je to GaberS). Vzrok je morda iskati v tem, da je največ vprašanj naslovljenih nanj in da mora kar hiteti pri odgovarjanju, da lahko komentira še kakšno trditev, ki ni neposredno namenjena njemu. Naslavljanje v klepetu se zdi pomembno predvsem zaradi načina menjavanja vlog. Tako namreč lahko hitreje in lažje ugotovimo, na katero vlogo se nova vloga nanaša.

Glede klasične strukture pogovora, ki se sestoji iz uvoda (to sta pozdrav in nagovor), jedra in zaključka (spet pozdrav), bi lahko rekli, da jo računalniški pogovor poskuša obdržati, vendar predvsem pri pozdravih, to je v uvodu, ne zdrži vedno. Kar nekajkrat je pozdrav recipročen, kar pomeni, da se pozdravijo vsi udeleženci, drugič jih odzdravi nekaj, predvsem tisti, ki so del ekipe, npr.

- 102. [20:27] *** MedvesZ (čsolstvoŽbogdanb.lids.si) has joined channel #lds2000
- 103. [20:27] <MedvesZ> dober večer**
- 104. [20:27] <marko> GaberS: Morda je to področje lokalne skupnosti.
- 105. [20:27] <GaberS> zdenko - dober večer**
- 106. [20:28] <naivka> LjubicaM - parlament je to verjetno odločal na predlog Vlade, torej...
- 107. [20:28] <MedvesZ> pozdravljen**
- 108. [20:28] <LjubicaM> zdenko, še enkrat dober večer**
- 109. [20:28] <MedvesZ> o, tudi ti ./

zgodí pa se tudi, da gre pozdrav kar mimo in nanj ni odziva, npr.

- 40. [20:18] <LjubicaM> dober večer**
- 41. [20:18] <volilec20> Ali na osnovi 100% financiranja ministrstvo potrjuje tudi verski program tovrstne šole?
- 42. [20:18] <marko> pola = šola
- 43. [20:18] <Jacinta> SlavkoG: Zasebne šole so se še dolgo po sprejetju zakona financirale 100%. Zakaj?
- 44. [20:19] <GaberS> v Sloveniji se bodo po zaseben šole razvile postopoma - več kot 10% populacije pa verjetno v njih ne bo

Recipročnost pa se nekaterim udeležencem celo zdi nepotrebna in jo v svojem izreku npr. ironizirajo (115: *Jacinta – pa se jaz pozdravim tebe, ko se ze vsi pozdravljajo.*).

Tema klepeta po internetu je določena vnaprej. Delno jo seveda sodoločajo tudi udeleženci, ki jih je stranka povabila, da v njenem imenu odgovarjajo na zastavljena vprašanja potencialnih volivcev. Znotraj teme pa se odpirajo različne podteme, ki jih artikulirajo predvsem potencialni volivci. Kot uvodno spoznavanje s temo lahko opredelimo tudi trditvi 110 in 111:

- 110. [20:28] <GaberS> zdenko bomo kako rekli tudi na temo visokega šolstva
- 111. [20:28] <MedvesZ> morda kasneje, treba se je ogreti

In kaj bi lahko ob tem besedilu oz. odlomku rekli na ravni skladenjskega opisa?

Seveda je to področje preobsežno, da bi ga lahko v celoti predstavili na tako omejenem prostoru, zato se bomo v nadaljevanju dotaknili samo nekaterih elementov oz. si bomo ob gradivu zastavili nekaj vprašanj v zvezi z njim. Prvo, na kar pomislimo pri skladenjskem opisu, so vsekakor skladenjske strukture, načini povezovanja besed v večje enote, ali so strukture popolne ali ne ipd. Drugo vprašanje je, kako si besede oz. informacije sledijo, torej vprašanje besednega reda, potem bi nas zanimalo, kako se vzpostavlja referenca, to je razmerje med zunajjezikovno in jezikovno realnostjo, znotraj tega vprašanja, kako je z deikti, to je izrazi s kazalno vlogo, ki dobijo referenco šele v konkretnem kontekstu. In če združimo prvo in drugo vprašanje, svojo pozornost moramo posvetiti predvsem vprašanju, kako se med seboj povezujejo različne vloge, da bi nastalo koherentno in kohezivno besedilo. Ostanimo za začetek pri zadnjem vprašanju. Če gledamo pogovor kot celoto, potem lahko rečemo, da je glavna tema, to je vprašanje šolstva, tista rdeča nit, ki med seboj povezuje posamezne vloge govorcev v višjo enoto. Drugače pa, ko prebiramo posamezne vloge drugo za drugo, se zdi, kot da med njimi ni prave povezave, poleg tega se med dve vlogi o istem vprašanju pogosto vrinejo še druge, kar še otežuje tako razumevanje kot iskanje »rdeče niti«.

116. [20:29] <Dejan> zanima me problem decentralizacije visokega šolstva

117. [20:29] <marko> Koliko je ur obveznih vsebin v recimo 3. razredu OŠ

118. [20:29] <LjubicaM> Jacinta: tako je, razlaga je vezava zgolj na to, ali je ustavno ali ne

119. [20:29] <volilec20> No, jaz bi imel eno vprašanje. Zakaj je MŠŠ nasprotoval sprejemu Zakona o javnih uslužbencih, ki bi omejil stavko v javnem sektorju?

120. [20:29] <GaberS> nove visoke šole na primorskem so primer tega

Skoraj običajno pa je, da se med V in O ali med T in komentarjem pojavi vsaj pet drugih vlog.

124. [20:30] <Dejan> kako bo država razbremenila proračun študentov, ki jih tarejo drage sobe in prevozni stroški?

125. [20:30] <GaberS> kar zadeva ljudi z bivšega ministrstva so tu kot del ekipe. Sam nihče ne ve kaj dosti

126. [20:31] <LjubicaM> Marko: ali vas zanima za osnovno šolo ali...

127. [20:31] <marko> A se lahko predstavijo?

128. [20:31] <MedvesZ> če so stari 70 let, so praviloma upokojeni

129. [20:31] <marko> LjubicaM: Ja, osnovna šola, primer 3. razred.

130. [20:31] <GaberS> 4000 postelj naj bi izgradili v naslednjih letih

O strukturah, ki jih oblikujejo udeleženci v klepetu po internetu, lahko rečemo, da so med njimi nekatere strukturno zapletene večstavčne povedi, v katerih je izraženo podredno in/ali priredno skladenjsko razmerje, npr.

17. [20:15] <marko> 1. Mene recimo moti, **da veliko ljudi študira, pa ne konča.**
2. S tem pokurijo gore denarja, **ki bi lahko drugim študentom prav prišel,**

kjer je v prvi povedi predmet izražen stavčno (kot predmetni odvisnik, ki je zložen priredno, gre za protivno priredje), v drugi povedi pa je stavčno izražen desni prilastek. Med zloženimi povedmi bi lahko rekli, da prevladujejo priredne s predmetnim odvisnikom, kar kaže, da gre v večini primerov zgolj za strukturno zapletenost, ne pa tudi za pomensko, npr.

19. [20:15] <marko> volilec20: Kako naj vemo da nista povezana?
100. [20:27] <LjubicaM> parlament je odločil, da gre TF pod univerzo; o tem ni odločalo ministrstvo ...

Precej pa je v besedilu tudi struktur z okrnjeno zgradbo, bodisi so to nedokončani izreki bodisi izreki z izpustom ali elipso katerega od obveznih dopolnil v strukturi, ki pa jih je seveda mogoče razbrati in rekonstruirati iz konteksta, tako da pomen ni okrnjen, npr.

63. [20:21] <GaberS> ok. gremo naprej z zasebnimi (*šolami, dod. S. K.*),
126. [20:31] <LjubicaM> **Marko**: ali vas zanima za osnovno šolo ali...
126. [20:31] <LjubicaM> Marko: ali vas zanima za osnovno šolo ali...

Nedokončanost izrekov je pri nekaterih udeležencih nakazana s tripičjem, pri drugih pa ne.

Zanimiva je tudi struktura vprašalnih povedi. Vprašanja se pojavljajo kot prava in neprava (ta predvsem kot retorična), npr.

62. [20:21] <Mitja> Super, ste se kaj pustili zame?

Prava vprašanja so dveh vrst, in sicer dopolnjevalna (poizvedovalna) in odločevalna. Med seboj se ločijo v skladnikih. Odločevalna vprašanja tvorijo (a) leksikalni skladniki: vprašalni členek *ali* (pogovorno *a*, včasih tudi brez); (b) slovnični skladniki: vse osebe vseh števil in spolov, povedni in pogojni naklon v vseh časih; (c) fonični skladniki: antikadenca. Odgovor nanje je *da/ne*. Dopolnjevalna (poizvedovalna) vprašanja pa oblikujejo naslednji skladniki: (a) leksikalni: vprašalni zaimki (k, č, z vprašalnice); (b) slovnični: vse osebe vseh števil in spolov, povedni in pogojni naklon v vseh časih; (c) fonični: kadenca. Odgovor na ta vprašanja je beseda (poved) z informacijo, po kateri sprašujemo.

V besedilu se pojavljata obe vrsti vprašanj, npr. odločevalno:

65. [20:21] <Jacinta> GaberS: Lahko dobim kot davkopllačevalka odgovor na to, kaj je »ustrezna pogodba«?

Odgovor nanj bi se seveda lahko glasil *da* ali *ne*, vendar naslovnik pravilno razume vprašanje in odgovori nanj, kot da bi bilo poizvedovalno oz. dopolnjevalno.

Kot vprašanja se v svoji sekundarni funkciji pojavljajo tudi trditve, npr.

116. [20:29] <Dejan> zanima me problem decentralizacije visokega šolstva

Vprašanja so tudi neglagolska, npr.

47. [20:19] <marko> SlavkoG: Ali tudi srednje šole?

To vprašanje je nepopolno, pomen pa je razviden šele iz konteksta (financiranje zasebnih šol).

Za konec bi lahko rekli, da imajo klepeti po internetu v veliki meri podobno strukturo kot govorjena besedila, da pa se od njih razlikujejo v nekaterih elementih, kot npr. vzorec menjavanja vlog, kar je posledica medija. Prisotni so govorni signali, ki so v računalniškem besedilu nadomeščeni, predvsem včasih s smeški, to je posebnimi znaki, sestavljenimi iz ločil (dvopičja, podpičja, vezaja in oklepaja), potem nedokončani izreki, enodelni neglagolski izreki ipd. Vsekakor pa besedilo kaže sledi ekonomičnosti, ki je značilna za komunikacijo in jezik nasploh, vendar je tudi ta posledica medija.

Za internet je značilno, da je elektronski, globalni in interaktivni medij, kar vse seveda vpliva na jezik, ki se pojavlja v njem. In kaj je tisto, kar mrežno govorico kot obliko komunikacije dela tako zanimivo? Verjetno prav dejstvo, da so zanjo značilni elementi tako govorne kot pisne komunikacije, ki pa se med seboj seveda razlikujejo. Na eni strani so seveda besedila in podatkovne zbirke, ki se le malo ločijo od tradicionalnih situacij pisne komunikacije (govorimo le o drobnih stilnih spremembah, ne pa tudi o prilagoditvah elektronskemu mediju). Tudi tu tvorci ne vedo, kdo natančno bo bral njihova besedila (enako kot pri večini pisne komunikacije). Na drugi strani pa so besedila, npr. medmrežni klepeti in e-pošta, ki se bolj približujejo tipu interakcije, ki je značilna za govor. Čeprav so klepeti in e-pošta pisna sporočila, kažejo več bistvenih prvin govora. So sporočila, vezana na časovno kategorijo, pričakujejo oz. zahtevajo takojšen odgovor ipd. Situacije seveda niso popolnoma ekvivalentne govornim. »Pisati« e-sporočilo ne pomeni »govoriti« ga, medmrežni klepet pa je v bistvu virtualni pogovor – udeleženci v komunikacijskem procesu opravljajo govorna dejanja.

Med mrežno govorico in neposredno komunikacijo pa obstaja nekaj bistvenih razlik, zaradi katerih se tudi sprašujemo, ali je lahko metoda opisa prve enaka metodi opisa druge. Najprej kaže omeniti značilnost, ki je posledica tehnologije, namreč – v mrežni govorici je nemogoč simultani odziv. Prav tako je posledica tehnologije tudi ritem poteka komunikacije. Ta je precej počasnejši kot pri govoru, kar je seveda najbolj vidno iz primerov navedenega klepeta. Odpira se torej vrsta vprašanj, na katera bomo iskali odgovore v prihodnje.

Viri

LDS: <<http://www.2000.lids.si>> (oktober 2000)

Korpus slovenskega jezika FIDA: <<http://www.fida.net>> (junij 2002)

Literatura

Robert de BEAUGRANDE – Wolfgang DRESSLER, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Prevedli Aleksandra Derganc in Tjaša Miklič. Ljubljana: Park.

- David CRYSTAL, 1995: *The Cambridge encyclopedia of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- – 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miroslav GREPL – Petr KARLÍK, 1986: *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Miha JAVORNIK, 1998: From the Book to the Internet (And What Does Bakhtin Have to Do With It?), *Slavica Tergestina* 6, *Studia Russica* II. 227–242.
- – 2002: O predvidljivosti in nepredvidljivosti v razvoju kulture. *Slavistična revija* (v tisku).
- Simona KRANJC, 1999: *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Nataša LOGAR, 2002: Računalniško izrazje v Slovenskem pravopisu 2001. *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. 38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ur. B. Krakar Vogel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 229–233.
- Slovar računalniških izrazov za hišni računalnik*, 1984. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jože TOPORIŠIČ, 1984: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Jef VERSCHUEREN, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Prevedla Irena Prosenec. Ljubljana: Založba /*cf. (Rdeča zbirka).
- Harald WEINRICH, 1993: *Textgrammatik der deutschen Sprache*. Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich: Dudenverlag.

THE LANGUAGE OF THE ELECTRONIC MEDIA

SUMMARY

At the present time, the electronic media penetrate into communication quickly and persistently. Gradually they assume an important role in the communication process. The article analyses mainly internet chats; the texts were taken from a political party's campaign website as a direct discourse between politicians and voters. Characteristic of these texts is the spoken form, which manifests itself in changed word order and in non-adherence to the principles of functional sentence perspective. Of particular interest is the text structure, particularly the manner of turn-taking: because of the technical facilities, the roles do not follow one another, and the roles of other participants in internet chatting come in between. The choice of language variety used by the participants when chatting on the Internet has also proved interesting.

As far as syntax is concerned, emphasis was placed on the hypothesis that the roles of the »listeners«, who have more time to formulate their utterances (predominantly questions), are syntactically more complex than the roles of the »politicians« who participate in the chat – the latter have less time to formulate their utterances. A syntactic analysis of internet chats has shown that these texts appear rather incoherent and uncohesive. When reading (and analysing) such texts we should first consider the medium which, with its characteristics, influences the syntactic structure of the text in many ways.